

Стрельцов Є.Л.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри кримінального права, доктор юридичних наук,
доктор теології, професор, член-кореспондент НАПрН України,
заслужений діяч науки і техніки України*

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ: ДУМКИ ПРАГМАТИКА

Кримінальне право України, будучи публічною галуззю права, пов'язане з державою, залежить від держави, опосередковується державою та покликане створювати необхідну правову базу для здійснення в цій державі заходів, спрямованих на забезпечення, дотримання та охорону правопорядку. При цьому важливо враховувати, на чому я весь час наголошую, що існують завдання та цілі, які має кримінальне право, а є завдання та цілі, які має держава, і для досягнення яких використовуються можливості кримінального права. Кажучи про загальну мету держави і кримінального права, слід зазначити, що вона, за великим рахунком, є спільною. В той же час, на більш локальному рівні їх завдання та цілі можуть бути диференційовані. При цьому, для кримінального права характерними є суто правові заходи, а для держави – організаційні. Ще одна важлива теза, яка полягає в необхідності розуміння того, що держава, «створює» кримінальне право, виступає у якості його «автору», а потім, після певного «оперення», вже кримінальне право набуває можливостей і зворотно впливати на функціонування держави. Ці попередні примітки необхідно враховувати для подальшого розуміння суті викладеного матеріалу.

В цій публікації основа увага буде звернена на так звані футуристично-утопічні теорії в оцінці кримінального права, які набувають сьогодні певної сталості у вітчизняній науці. Дійсно, не тільки в Україні, а й в цілому у світі так складається становище, що поруч з позитивними соціальними процесами, які характеризують сучасний розвиток людської цивілізації, є достатньо багато подій, наявність яких інколи отримує і системний характер і які носять руйнівний характер, характеризуються при цьому суспільною небезпекою і реально впливають на якість результатів, які отримує або планує отримати людство.

На жаль, свідомо чи несвідомо, але ми, за великим рахунком,

виявились не готові до належної оцінки таких подій, не маємо можливості (не можемо) встановити об'єктивні детермінанти та суб'єктивні причини таких дій та запропонувати ефективні стратегічно-тактичні програми їх подолання або хоча б впливу на них. В зв'язку з цим, у нашій та схожих державах, а також в розвинутих, демократичних країнах, що, здається, для них не є характерним, основну діяльність щодо реагування, впливу на ці події «передоручили» кримінальному праву та системі кримінальної юстиції, яка діє на основі положень цього права. Причому, такі думки висловлюють фахівці, які, з нашої точки зору¹¹, взагалі повинні бути на зовсім «протилежному» боці планування та оцінки такої діяльності. Але що далі? До чого це може привести, якщо вже не почало приводити? Саме в цьому основне питання.

Спробую сформулювати, в зв'язку з цим, свої думки по порядку. Отже: 1. Процеси, які характерні для загальної обстановки в світі, на рівні групи держав, на рівні окремої держави, характеризуються наявністю соціально-негативних процесів, які реально порушують встановлений правопорядок. 2. Світова спільнота, міжнародні політики, влада на державному рівні не в змозі (не бажає) реально проаналізувати причини цього, реально розібратися в тих складнощах, які існують, і розробити реальні програми, спрямовані на подолання цього негативу. 3. В зв'язку з цим або замість таких програмних засобів «створюється» соціально-правовий універсальний важіль, а саме – кримінальне право, на яке покладається складна, дуже обтяжна, комплексна і т. д. основна ціль – подолання злочинності. Так, локально, в межах відповідного напрямку або сфери така ціль може покладатися, але, по-перше, дуже «обережно», і, по-друге, це потрібно робити тільки там, де всі інші важелі не підтвердили свою ефективність.

Що відбувається далі. 4. Універсалізм кримінального права не спрацьовує, а за великим рахунком і не може спрацювати, і тому, як певний результат, як «*decreta et periit exspectatio*», з'являються спроби

¹¹ Наприклад, відомий американський філософ і політолог, професор Стенфордського університету Френсіс Фукуяма заявив, що для подолання корупції в Україні необхідно наділити НАБУ додатковими повноваженнями, а також посилити судову гілку влади. Фукуяма розповів, як Україні подолати корупцію. <https://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/3966377-fukuiama-rozpoviv-yak-ukraini-podolaty-koruptsiui>. І це все, і це дійсні реальні шляхи подолати корупцію в Україні. В кращому випадку, це дивно чути...

якимось чином це пояснити, в тому числі і через публікації, в яких стверджується про неефективність кримінального права. 5. Мало цього, з'являються думки про загальну неефективність і державних утворювань, про їх нездатність взагалі мати будь-який вплив на ти чи інші процеси, які відбуваються в суспільстві. 6. Апофеозом таких роздумів є поява відповідних теорій про загальну.

Нереальність держави та неефективність права!

Зовнішньо красиво, але це ж по суті тільки спроба «демонстрації» оригінальності мислення та необхідності внутрішнього самоствердження. Причому, чим молодша та ще не дуже професійна аудиторія, перед якою відбувається такий «виступ», тим більше такий аудиторії подобаються наукові «факіри». Але, на нашу думку, такий підхід порочний від самого початку.

Людська спільнота на будь якому рівні потребує своєї організації, упорядкування свого соціального життя, в тому числі і за допомогою правових важелів. Так, завжди потрібно максимально чітко визначати предмет, метод, функції всієї системи права, кожної галузі права, але без примусових, поруч з заохочуваними, можливостей держава, як і будь яка людська родина, не може існувати.

Тут є ще одне важлива думка, яку я звертаю до апологетів «анархістського», в загальному розумінні, «відторгнення» держави і права. За великим рахунком, це не проблеми держави і права, скоріше, – це ваші проблеми. Будучи (називаючись) фахівцями і публічно пропонуючи неефективність державного утворення, відсутність дії правових приписів, ви, по суті, кажете про свою наукову неефективність. Ви не змогли або не здатні в межах своєї професійної діяльності виробити положення, які можуть (повинні) надавати необхідної ефективності розвитку держави і права.

Саме тому, з нашої точки зору, основне завдання, яке зараз стоїть перед науковою спільнотою, полягає не у будь якому відторгненні необхідності наявності держави та права, як, доречі, і формуванні концепцій, які окрім ідеалістичної відірваності від соціального життя нічого не мають. Потрібна індивідуальна та колективна наукова дослідна робота, яка повинна бути спрямована на розробку, подальше удосконалення, в нашому випадку, кримінального права, приведення його у максимальне можливе співвідношення з тими

складними соціальними процесами, які зараз відбуваються. Така, на мою думку, зовнішнє не дуже видима, але така змістовно-небхідна діяльність українських науково-педагогічних працівників виглядає зараз конче необхідною.